

**Yusuf Acar, Eser-Re'y Ayrışmasında Buhârî-Şâfiî
İlişkisi (Konya: Hikmetevi Yayıncılık, 2022) 358 sayfa,
ISBN: 9786257756631**

**Kitap
Tanıtımı**
Book
Review

Oğuzhan Avcı

Yüksek Lisans Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Hadis Anabilim
Dalı

Masters Student, Selcuk University, Faculty of Theology, Department of Hadith,
Konya, Türkiye

[✉ ogzhnavci55@gmail.com](mailto:ogzhnavci55@gmail.com) [ID orcid.org/0000-0002-5233-848X](https://orcid.org/0000-0002-5233-848X)

Yazar
Author

Avcı, Oğuzhan. Yusuf Acar, Eser-Re'y Ayrışmasında Buhârî-Şâfiî İlişkisi (Konya:
Hikmetevi Yayıncılık, 2022). *Tevilat* 4/2 (Aralık 2023), 525-532.

doi.org/10.53352/tevilat.1405522

Atıf
Cite as

Received / Geliş Tarihi: 15.12.2023

e-ISSN: 2757-654X

Accepted / Kabul Tarihi: 25.12.2023

www.tevilat.com

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal
içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and
scanned via a plagiarism software.

Telif Hakkı&Lisans/Copyright&License: Yazarlar dergide yayınlanan
çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında
yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to
their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Yayıncı/Published by: Selçuk University Press

Bilgi
Info

Yusuf Acar, Eser-Re'y Ayrışmasında Buhârî-Şâfiî İlişkisi (Konya: Hikmetevi Yayıncılık, 2022), 358 sayfa, ISBN: 9786257756631

İslam toplumunun kültürel yapısının farklılığı, tarihî süreçte farklı konuların ve fikrî tartışmaların zeminini oluşturmuştur. Eser-re'y ayrışması, süregelen bir tartışma olarak güncelliğini korumaya devam etmektedir. Ehl-i hadis ve ehl-i re'y arasındaki şiddetli tartışmaların re'y tarafını kelamcılar ile Hanefilerin, eser tarafını ise hadisçiler ile diğer üç mezhebin oluşturduğu bilinmektedir. Bu çekişmeler zaman zaman mezhepsel taassuba ve vahim tabloların oluşmasına sebebiyet vermiştir. Bu durumu, ilk dönemlerde ve sonraki süreçlerde mezhep temsilcileri ve taraftarlarınca yazılan eserlerde görebilmek mümkündür. Yusuf Acar'a ait "*Eser-Re'y Ayrışmasında Buhârî-Şâfiî İlişkisi*" adlı çalışmada Buhârî'nin İmam Şâfiî'ye muhalefet ettiği görüşlerin tespit ve değerlendirmesi yapılmaktadır. Acar, Buhârî'nin Şâfiî ile aynı tarafta olduğu anlayışının doğruyu yansıtmadığını ilmi verilerden hareketle izaha çalışmıştır. Kitabın giriş kısmında eser-re'y bağlamında Buhârî'nin Şâfiî'ye olan muhalif görüşleri bağlamında *el-Câmiu'l-musned*'in incelenmesiyle iddiaların irdeleneceği ifade edilmiştir. İki bölümlük eserin birinci bölümünde; eser-re'y tartışmalarının tarihi alt yapısı, Şâfiî'nin ve Buhârî'nin durumları ve hadis-sünnet üzerine bazı mülahazalar izah edilmeye çalışılmıştır. İkinci bölümde Buhârî'nin Şâfiî'ye muhalefet ettiği konular değerlendirilerek, aralarındaki ilişki ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Özet

Anahtar Kelimeler: Hadis, Sünnet, Eser, Re'y, Buhârî, Şâfiî.

526

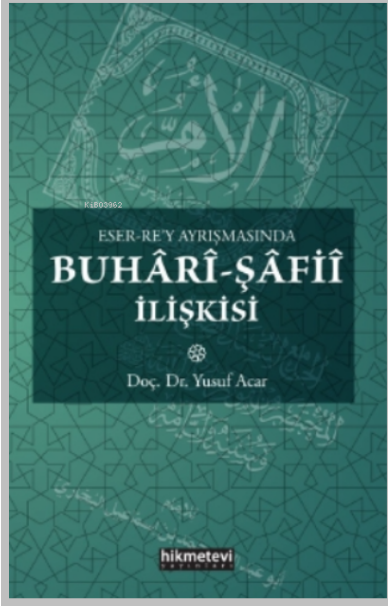
Tevilat 4/2 (2023)

Yusuf Acar, Bukhari-Shafii Relationship in the Eser-Ra'y Separation, (Konya: Hikmetevi Buplications, 2022), 358 Page, ISBN: 9786257756631

The diversity of the cultural structure of the Islamic society has formed the basis of different issues and intellectual debates throughout the historical process. Eser-re'y separation continues to be up-to-date as an ongoing debate. It is known that in the fierce debates between the people of hadith and the people of ra'y, the theologians and Hanafis constitute the opinion side, and the hadith scholars and the other three sects form the work side. Over time, these conflicts have led to sectarian bigotry and dire scenes. It is possible to see this situation in the works written by the representatives and supporters of the sect in the early and later periods. Yusuf Acar's study titled "Bukhari-Shafii Relationship in the Eser-Ra'y Separation" includes the identification and evaluation of Bukhari's views opposing Imam Shafii. Acar tried to explain, based on scientific data, that the understanding that Bukhari is on the same side as Shafii does not reflect the truth. In the introduction of the book, it is stated that the claims will be examined by examining al-Câmiu'l-musned in the context of Bukhari's opposing views on Shafii in the context of Eser-Ra'y. In the first part of the two-part work; The historical background of the works-ra'y debates, the situations of Shafi'i and Bukhari, and some considerations on hadith-sunnah have been tried to be explained. In the second chapter, the issues on which Bukhari opposed Shafii were evaluated and the relationship between them was tried to be revealed.

Abstract

Keywords: Hadith, Sunnah, Work, Ra'y, Bukhari, Shafii.

Hz. Peygamber (s.a.v.) hayattayken temelleri atılıp sahabe, tâbiîn ve sonraki dönemlerde daha belirgin hale gelen eser-re'y tartışması, İslam dünyasında iki farklı bakışın ortaya çıkmasını sağlamıştır.¹ Ehl-i re'y olarak bilinen Ebû Hanîfe ve arkadaşları, ehl-i hadis olarak bilinen diğer üç mezhep uleması, naslara bakış açılarıyla toplumsal problemlerin çözümünde birden fazla seçeneğin ortaya çıkmasına vesile olmuşlardır. Bu sebeple hicri ikinci asırda fikhî açıdan kaleme alınan *el-Muvatta*, *el-Âsâr* ve *el-Umm* gibi eserlerde eser-re'y ayrımı üzerinde durulmuştur. Bu tartışmaların odağında yer alan İmam Buhârî ve İmam Şâfiî'nin konularını ortaya koyan ve tartışmalara açıklık getiren önemli bir eser de Yusuf Acar'ın kaleminden çıkan "*Eser-Re'y Ayırışmasında Buhârî-Şâfiî İlişkisi*" adlı eserdir.²

Acar, ehl-i hadis ile ehl-i re'y konusunda birçok çalışma yaptığı, genel olarak re'y denilince kelamcılar ile Hanefilerin anlaşıldığı ve teorisyenliğini Şâfiî'nin yaptığı eser cenahında da hadisçiler ile diğer üç fikhî mezhebin yer aldığı düşüncesinin yaygın olduğu tespitini yapmaktadır. Ardından Buhârî'nin istisna sınırlarını aşacak derecede pek çok konuda Şâfiî'ye muhalif görüşler sergilediği iddiasıyla bu iki imam arasındaki ilişkiyi ve Buhârî'nin Şâfiî'ye muhalefetinin boyutlarını ortaya koymaya

¹ Eser-re'y tartışmalarını ilk dönem tarihi veriler ışığında mukayeseli olarak kaleme alan Mansur Koçinkağ'ın doktora çalışmasında bu durumu gözlemlemek mümkündür. Bk. Mansur Koçinkağ, *Erken Dönem İslam Hukuk Düşüncesinde Re'y ve Hadis* (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2018).

² Ayrıca yazarın eser-re'y tartışmaları bağlamında "Endülüs'te ehl-i hadis ve ehl-i re'y çatışması ve ulemanın baskıya maruz kalmasında üslûbun etkisi" adıyla bir makale çalışması da mevcuttur. Bk. Teceli Karasu - Mahsum Aytepe (ed.), *İslam Düşüncesinde Eleştiri Kültürü ve Ahlakı II* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2021), 91-128.

çalışmıştır. Bununla hadis-re'y tartışmalarında bir yandan Buhârî'nin konumunun tebellür etmesine katkı sağlamak, diğer taraftan hassaten Hanefî ve Şâfiî mezhepleri mensuplarınca Buhârî üzerinden yürütülen polemiklere daha sağlıklı bir zemin hazırlamayı amaçlamıştır.³ Eserin başlığı ile içerik arasında bir bağ söz konusu olsa da tam bir uyumdan söz etmek mümkün değildir. Zira Buhârî'nin Şâfiî'ye bakışı Sahîh'te yer alan rivâyetler üzerinden ifade edilmeye çalışılırken ön plana hep ihtilaflar çıkmıştır. Neredeyse kitabın yarıdan fazlasında -ikinci bölümün tamamı- ihtilaflar yer almaktadır. Bu sebeple kitap için; Buhârî'nin Şâfiî'ye bakışını ortaya koyan ve kitabın içeriğine daha uygun farklı bir isimlendirme yapılabilirdi.

Eser iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Şâfiî ile Buhârî'nin ilmi konumları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ehl-i hadis ile ehl-i re'y⁴ arasındaki tartışmaların temeline inilip problem tespit edilmeye çalışılmış ve sonuçları da tahlil edilmiştir. İmam Şâfiî'nin konumuyla ilgili olarak Şehristânî gibi alimler onun hadis ekolünün zirvesi ve üstadı sayarken, Makdisî gibi alimler ise onu ehl-i re'yden saymaktadır. Re'y kavramının toplum nazarındaki algısı, mihne öncesi ve sonrası olarak farklılık arz etmektedir. Mihne olaylarından sonra rey ile hareket edenler, ağır ithamlara maruz kalmışlardır. Kâdî İyâz ile İbn Haldûn gibi alimler, İmam Şâfiî'nin ehli hadis mi ehli rey mi olduğuna karar vermede keskin bir çizgi çizmemiş, orta yolu tutmuşlardır. Onun ehli hadiste otorite olduğunu ileri sürenler bazı gerekçelerle bu görüşlerini temellendirmeye çalışmışlardır. İmam Şâfiî'nin içtihad alanını daralttığı, akla verilen önemi sınırladığı, istihsanı kabul etmediği, hadis ile sünneti eş anlamlı hâle getirdiği gibi hususlar, onun ehli hadisten zannedilmesine sebep olmuştur.

³ Yusuf Acar, *Eser-Re'y Ayırışmasında Buhârî-Şâfiî İlişkisi* (İstanbul: Hikmetevi, 2022), 15.

⁴ Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisinde yer alan ehl-i hadis ve ehl-i re'y maddelerinde ihtilafın tarihi serencamı ortaya konulmuştur. Bk. Abdullah Aydın, "Ehl-i Hadis Maddesi", *İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1994); Salim Ögüt, "Ehl-i Hadis Maddesi", *İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1994); M. Sait Kılıçer, "Ehl-i Re'y Maddesi", *İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1994).

Acar'a göre Şâfiî'nin ehli hadisten sayılmasını engelleyen bir takım etkenler vardır. Bunlar; Şafi'nin *er-Risale* adlı eseri erken dönem kaynaklarından olmasına rağmen ne kütüb-i sitte içerisinde ne de şerh kitapları arasında yerini almayı başarabilmiştir. Buhârî, Tirmizî ve Müslim gibi hadis alimleri, İmam Şafiî tarikiyle hadis rivayet etmemişlerdir. Acar bu bağlamda dikkati çeken önemli bir tespit de yapmaktadır. Buhârî'nin eserinde beş yerde ravi sıfatıyla yer alan "İbn İdrîs" ifadelerinin iki tanesiyle Şâfiî'nin kastedildiği yönünde Fuat Sezgin ve Kırbaşoğlu gibi çağdaş araştırmacılarca İbn Hacer'e dayanılarak ileri sürülen iddia Acar'a göre doğru değildir.⁵ Tüm bu veriler gösteriyor ki, eğer Şâfiî ehl-i hadisin teorisyeni ve otoritesi olsaydı,⁶ yukarıdaki hususların olmaması gerekirdi.

İmam Şâfiî'nin konumunu tespitten sonra kitabın ilk bölümünde İmam Buhârî'nin durumu,⁷ fıkıh anlayışı ve hadis-sünnet yorumu gibi konular ele alınmıştır.

İmam Buhârî'nin hadis-sünnet yorumu hakkında şunlar söylenmiştir:

- Onun temel gayesi bir konu hakkında çokça rivayet ortaya koymak olmayıp, farklı konuları bir araya getirmek olmuştur.
- Hadislerin tamamına bütüncül bir bakış açısıyla bakmayı hedeflemiştir.
- Sadece merfu hadislere değil, mevkuf ve maktu hadislere de eserlerinde yer vermiştir.

İmam Buhârî, hadislerin rivayetine önem verdiği gibi dirayetine de önem vermiş ve onların fikhî yönlerini incelemiştir. Hatta Acar'a göre teracimi aracılığıyla hadislerin nasıl anlaşılması gerektiğine dair yönlendirmeleri yönüyle *Sahîh-i Buhârî* salt bir hadis kitabı olarak görülmemelidir. Bu sebeple onun ehl-i hadis olduğu ve sadece rivayetlerin lafzına yöneldiği, fıkhnı önemsemediği algısını oluşturmak hakikate gözlerimizi kapamak olacaktır. Eser- rey ayrışmasında Buhârî'nin görüş ve fetvaları;

⁵ Acar, *BuhârîŞâfiî İlişkisi*, 134-138.

⁶ Eser-re'y ayrışmasında Şafiî'nin konumu için bk. Acar, *BuhârîŞâfiî İlişkisi*, 50-67.

⁷ Buhârî'yi bir yerde konumlandırmanın isabetli bir değerlendirme olmayacağı yazar tarafından izah edilmiştir. Bk. Acar, *BuhârîŞâfiî İlişkisi*, 67-77.

bazen Hanefi mezhebine, bazen Şafî mezhebine, çoğunlukla Mâlikî mezhebine muvafakat etmektedir. Bu çalışmayla eser-re'y ayrışmasında Buhârî ile Şafîî hakkındaki yanlış algılar ortadan kaldırılarak alana büyük katkıda bulunulmuştur. Birinci bölümde Buhârî ve Şafîî'nin hadis ve sünnetteki konularının ortaya konulması, çalışmaya daha net açıdan bakabilmeyi kolaylaştırmıştır.

Kitabın ikinci bölümünde, "Buhârî'nin fihkî teraciminde mündemiçtir" öncülünden hareketle İmam Buhârî'nin Şafîî ile ihtilafa düştüğü konular şârihlerin değerlendirmeleriyle tespit edilmeye çalışılmıştır. Yazar ikinci bölümde yer alan ihtilaflar üzerinden ikisi arasındaki münasebeti ortaya koyma gayretinde olmuştur. Ancak, ihtilafların sadece Buhârî üzerinden izaha çalışılması, konunun belli bir noktada kalmasına sebep olmuştur. Hâlbuki kitabın başlığı daha genel ve kapsayıcı niteliktedir.

İkinci bölümü daha net ortaya koymak için Buhârî'nin Şafîî'ye muhalefet ettiği konulardan birkaç örneği özetle vermek istiyoruz:

- İnsan saçının vücuttan ayrıldıktan sonraki fihkî durumu nedir?

İnsan saçı vücutta durduğu zaman ittifakla temiz olduğuna hükmedilmiştir. Vücuttan ayrıldıktan sonraki durumu hakkında ise ihtilaf söz konusudur. İmam Şafîî vücuttan ayrılan bu saçın necis olduğunu, Ebû Hanîfe ise temiz olduğunu söylemektedir. Bu meselede İmam Buhârî Ebu Hanife ve cumhurun görüşünü benimseyerek İmam Şafîî'ye muhalefet etmiştir.

- Abdestte başın tamamının mesh edilmesi:

Abdestte başın meshi hususunda; Hanefiler dörtte birin mesh edilmesi gerektiğini, Şafîî başın bir parçasının mesh edilmesinin yeterli olacağını savunmuştur. Buhârî, Maliki ve Hanbeliler gibi başın tamamının mesh edilmesi gerektiğini söyleyerek Şafîî'den farklı bir görüş benimsemiştir.

- Hayvanların idrarları ve gübrelerinin durumu:

Hayvanların idrar ve dışkıları konusu eti yenen ve eti yenmeyen olarak iki açıdan değerlendirilmiştir. İmam Şafîî, tüm hayvanların idrar ve dışkılarını necis saymıştır. Ancak cumhura göre; eti yenen hayvanların idrarı temiz, eti yenmeyen hayvanların

idrar ve dışkıları ise pis kabul edilmiştir. İmam Buhârî, tüm hayvanların idrarlarının temiz olduğunu söyleyerek hem cumhura hem de İmam Şâfiî'ye muhalefeti söz konusudur.

- Kurban kesilme vakti:

Kurban bayramında kurban kesim vakti, mezhepler arasındaki tartışma konularından biridir. Mâlikî mezhebine göre bayram namazından sonra imam kurban kesince diğer insanların da kurban kesmeleri caiz görülmüştür. İmam Şafiî'ye göre, namazın kılınmasıyla ilgili olmayıp güneş doğduktan sonra iki rekâtlı bir namaz kılacak veya kısa bir hutbe irad edecek kadar bir süre geçtikten sonra kurban kesilebilir. İmam Buhârî, Hanefiler ve Hanbeliler gibi kurban kesim vakti için bayram namazının kılınmasını esas alarak Şafiî'ye muhalefet etmiştir.

Acar tarafından yukardaki örnekler kabilinden 73 adet husus tespit edilmiştir. Buralarda Buhârî, gerek bab başlıkları ve gerekse hem bu başlıklarda naklettiği muallak rivayetler hem de muhtevalarında yer verdiği rivayetlerde İmam Şâfiî'ye muhalefet ettiği görülmektedir.

İmam Buhârî'nin, Şâfiî'nin hilafına bir tutum sergilediği söz konusu bu 73 meseleden hareketle bazen Hanefî, Malikî ve diğer mezheplere muvafakat ettiği, bazen de cumhurun tam tersi görüş beyan ettiği müşahede edilmiştir. Bu durum, onun herhangi bir mezhebi taklit etmediğinin en büyük göstergesi sayılabilir. *El-Câmi'u'l-müsned*'de geçen bazı insanlar şeklinde başlayan eleştiriler, İmam Buhârî'nin re'y karşıtlığını ifade etmek için sağlıklı bir gerekçe olmayıp, ona göre Ebû Hanîfe ve İmam Şâfiî aynıdır. Sonuç olarak, hem râvî hem de fakih olması açısından İmam Şafiî, Buhârî'nin kaynaklarında yer almamış olması sebebiyle aralarında bir iletişim ve etkileşimden söz edilemeyeceğini belirten Acar, bununla girişte söylediği maksadına uygun kitabını sonlandırmıştır.

İslam kültür tarihinde Hicaz-İrak tartışmasının mihne döneminden sonra ehl-i hadis ve ehl-i re'y şeklinde ayrışması, bunun üzerine birçok fikri tartışmanın ve eserin verilmesi konunun tam olarak açıklığa kavuşturulduğunun göstergesi olamaz. Hadisin tarihinin, kelamdan fıkha ve bütün İslami ilimlerle yakın ilişkisinin

olması sebebiyle eser-re'y ayrışmasında tam olarak bir terminolojinin oluşmadığı Yusuf Acar tarafından ifade edilerek önemli bir hakikate temas edilip daha kapsamlı çalışmaların yapılmasına kapı aralanmıştır.

Yazar, birinci bölümün sonunda değerlendirme yapmasına rağmen, ikinci bölümün sonunda genel değerlendirme yapmamış ve sonuç bölümüyle eserini özetleyip girişte sorduğu sorulara cevap vererek çalışmasını bitirmiştir. İkinci bölümde de değerlendirme ve çıkarımlar yapılmış olsaydı, bölümü genel olarak görebilmek mümkün olurdu. Bununla beraber kitabın sonunda incelenen rivayetlerin bir liste halinde toplu olarak verilmemiş olması, bütüncül bir bakışın ve araştırma kolaylığının önüne geçmiştir.

Eser-re'y konusu kapsamlı bir içeriğe sahip olmasına rağmen, yazarın gayretleri doğrultusunda; Türkçe-Arapça eserlerin bulunduğu zengin bir kaynakça ile yalın, akıcı ve akademik bir dilin, düzgün bir üslubun kullanımıyla bu eserin alana rehberlik edeceğini ve araştırmacılara büyük ölçüde katkı sağlayacağını mülâhaza etmekteyiz.

Kaynakça

- Acar, Yusuf. *Eser-Re'y Ayrışmasında Buhârî-Şâfi İlişkisi*. İstanbul: Hikmetevi, 2022.
- Aydınlı, Abdullah. "Ehl-i Hadis Maddesi". *İslam Ansiklopedisi*. 10/507-508. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1994.
- Karasu, Teceli - Mahsum Aytepe (ed.). *İslam Düşüncesinde Eleştiri Kültürü ve Ahlakı II*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2021.
- Kılıçer, M. Sait. "Ehl-i Re'y Maddesi". *İslam Ansiklopedisi*. 10/520-524. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1994.
- Koçınkağ, Mansur. *Erken Dönem İslam Hukuk Düşüncesinde Re'y ve Hadis*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2018.
- Öğüt, Salim. "Ehl-i Hadis Maddesi". *İslam Ansiklopedisi*. 10/508-512. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1994.

